

Fietstocht: "Duurzaam Hardenberg" (9 september 2009)

Beste deelnemer,

Fijn dat u/jij vandaag deelneemt aan de fietstocht "Duurzaam Hardenberg"!

Deze fietstocht is door *Trip-educatie* georganiseerd in het kader van de Dag van de Duurzaamheid;

De Urgenda, een actie-organisatie voor innovatie en duurzaamheid, heeft mensen, bedrijven en organisaties uitgenodigd om op deze dag te tonen wat er allemaal al gebeurt op

duurzaamheidsgebied. Zodoende bruist het vandaag van duurzame activiteiten door het hele land!

Leest u vóór u van start gaat nog even onderstaande tekst, waarin enkele instructies worden gegeven.

Deze fietstocht heet "Duurzaam Hardenberg", en niet voor niets. De route leidt u namelijk langs ondernemers en organisaties die op één of andere manier bijdragen aan een duurzame samenleving. In veel gevallen is er vandaag iets extra's te beleven, zoals een proeverij of presentatie.

De fietstocht is gebaseerd op het Fietsroutenetwerk. Met dit netwerk kunt u zelf eindeloos veel fietsroutes maken met behulp van genummerde 'knooppunten', eenvoudig door van knooppunt naar knooppunt te fietsen. Onderweg komt u regelmatig bordjes tegen met een pijl voor de richting naar het betreffende knooppunt (wanneer u geen bordjes tegenkomt, vervolgt u in principe uw weg rechtdoor). Daarnaast treft u geregeld een informatiepaneel aan met daarop een kaart van de omgeving. Alle fietsroutetracés zijn weergegeven, evenals alle knooppunten. Op ieder tracé kunt u de afstand aflezen tot het volgende knooppunt.

Met behulp van het fietsroutenetwerk kunt u deze tocht desgewenst eenvoudig inkorten of afsnijden. De hele tocht heeft een lengte van zo'n 60 km, maar er is ook een verkorte versie aangegeven (\pm 45 km) waarmee u evengoed alle opgenomen ondernemers en organisaties kunt bezoeken.

De route start en eindigt volgens de beschrijving bij "De Koppel", vlakbij knooppunt 32, maar u kunt natuurlijk ook op een ander knooppunt starten. Zoekt u dan het betreffende punt even op in de routebeschrijving.

Eén locatie is optioneel in de routebeschrijving opgenomen, namelijk *Melkveebedrijf H. de Lange* in Arriën (bij Ommen), leverancier van Vechtenaar. Heen en terug is dit zo'n 30 km fietsen, waarna u uiteraard ook de eigenlijke route nog kunt fietsen. De routebeschrijving hiervoor vindt u op blz. 13.

Van iedere opgenomen organisatie vindt u een informatieblok in deze routebeschrijving. Aan de hand hiervan kunt u besluiten om er een bezoek te brengen. Omdat niet alle organisaties zich direct op de route bevinden, is het aan te raden steeds even iets verder te lezen dan de regel die aangeeft waar u op dat moment naartoe moet. Zo voorkomt u dat u een bepaald punt voorbij fietst.

Behalve de informatieblokken vindt u in deze beschrijving ook negen (9) stukjes tekst met feiten, wetenswaardigheden of andere informatie m.b.t. duurzaamheid, aangeduid met *Fietsend even stilstaan...* U kunt deze informatie al fietsend even op u in laten werken, zo is het idee. Tenslotte vindt u op de laatste bladzijde een enquête. *Trip-educatie* zou het erg op prijs stellen als u deze wilt invullen en achterlaten/opsturen. U maakt hiermee kans op een leuke attentie.

Een plezierige tocht gewenst!

- Start bij De Koppel, vlakbij knooppunt 32.

Natuuractiviteitencentrum "De Koppel" - Vechtstraat 8, Hardenberg.

Natuuractiviteitencentrum De Koppel biedt informatie en activiteiten op het gebied van natuur en milieu voor jong en oud. Doel is betere kennis van en waardering voor de natuur, wat leidt tot meer begrip voor natuur- en milieubehoud.

De Koppel organiseert exposities, doe-activiteiten, kindermiddagen, scholenprogramma's, groepsprogramma's, lezingen en films over allerlei onderwerpen.

Eén van de exposities die momenteel loopt, is "Duurzaam natuurlijk: Watt LED je", over duurzaam wonen en leven. Deze gaat over klimaat en energie en biedt iedereen handvaten voor grote en kleine dingen om bij te dragen aan een duurzame wereld.

openingstijden:

dagelijks van 13.00 – 17.00 u.
(maandag gesloten),
in het weekend: 13.00 – 16.00 u.

→ Vandaag, op 9-9-9, is er van 14.00 – 16.00 u. een instuif voor kinderen van 6-12 jaar met het thema Wind & Water.

Bouw je eigen windmolen of douchecoach! (kosten €2,50)

www.dekoppel.com

Fietsend even stilstaan...

Mondiale voetafdruk

Iedereen gebruikt een gedeelte van de ruimte op aarde. Hoeveel hangt af van je consumptie; alles wat je eet, aantrekt en koopt wordt ergens geproduceerd en moet worden vervoerd.

In de "Mondiale Voetafdruk" wordt de uitstoot van CO₂ omgerekend in de groene ruimte die gemiddeld nodig zou zijn om de CO₂ weer op te nemen: 1 ha voor 3554 kg CO₂ (ha = hectare = 100 x 100 m = 10.000 m²).

De aarde biedt 13,6 miljard ha biologisch productieve grond. Met 6,5 miljard mensen (2009) betekent dat 2,1 ha p.p. De gemiddelde Nederlander heeft een Voetafdruk van 4,4 ha. (*Living Planet Report 2008*)

Benieuwd naar uw Voetafdruk? Op www.voetenbank.nl is dat met een eenvoudige Quick Scan te berekenen.

- Ga vanaf De Koppel via knooppunt 46 naar knooppunt 69. Liefhebbers voor Melkveebedrijf H. de Lange vertrekken in tegengestelde richting naar knooppunt 32 (zie verdere routebeschrijving op blz. 13). Vóór knooppunt 69, aan de Prugelweg, ligt de RWZI van Hardenberg aan de linkerzijde.

Rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI) Hardenberg - Prugelweg 5, Bergentheim.

Nederland is een waterland. Allemaal hebben we schoon, mooi en veilig water nodig. Om te drinken, maar ook om in te zwemmen of te vissen, op te varen of om gewoon van te genieten rond onze woning of als we erop uit trekken. Zonder water zou Nederland er heel wat minder aantrekkelijk uitzien.

Om dat water schoon, mooi en veilig te houden en waar nodig te verbeteren, moet hard gewerkt worden. Het waterschap is onder andere verantwoordelijk voor de zuivering van rioolwater, dat via een gemaal van een stad of dorp naar een rioolwaterzuiveringsinstallatie wordt gepompt.

De zuivering van het water vindt plaats in twee stappen: de mechanische en de biologische zuivering. Met mechanische zuivering wordt het grove afval als maandverband, papier en plastic uit het rioolwater gezeefd en samen met het aanwezige zand afgevoerd naar de vuilstort. Met de biologische zuivering worden de zeer fijne en opgeloste afvalstoffen die over zijn verwijderd door bacteriën. Deze zetten het organische afval om in zinkbaar slib en onschadelijke gassen. Verder worden stikstof en fosfaat uit het water verwijderd. Het slib dat uiteindelijk overblijft wordt vergist waarbij biogas vrijkomt. Hierna wordt het slib gedroogd en afgevoerd naar een bedrijf dat het slib verwerkt tot onder andere brandstof voor energiecentrales.

Het waterschap organiseert rondleidingen en lezingen.

→ Ook vandaag is er gelegenheid een kijkje te nemen bij de RWZI, mits vooraf aangemeld.

<http://www.veltenvecht.nl/>

- Na knooppunt 69 verder fietsen naar nummer 45.

In voor kijkje bij *Van Gansewinkel*?

ja	nee
<ul style="list-style-type: none"> • Meteen over de brug rechtdoor: Van Roijensweg. • <i>Van Gansewinkel</i> bevindt zich even verderop rechts, op nr. 15. • Fiets terug naar knooppunt 45. • Sla rechtsaf en lees verder onder het informatieblok. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ga meteen over de brug links. • Lees verder onder het informatieblok over <i>Van Gansewinkel</i>.

Van Gansewinkel / Ophof - Van Roijensweg 15, Bergentheim.

Afval bestaat niet. Dat is de boodschap van de Van Gansewinkel Groep, die afval als basis ziet voor grondstoffen en energie. Van Gansewinkel ziet het als haar opdracht om cycli sluitend te maken en wil voorkomen dat iets afval wordt. Deze visie op grondstoffen, energie en afvalmanagement sluit goed aan op de Cradle to Cradle (C2C)-filosofie. Dit concept gaat ervan uit dat producten zo samengesteld worden, dat ze na hun levenscyclus herbruikbaar zijn of afbreekbaar tot grondstoffen voor nieuwe, gelijkwaardige of hoogwaardige producten. Dit leidt tot oneindige kringlopen van producten zonder dat daarbij afval ontstaat in de betekenis van 'nutteloos overblijfsel'.

De Van Gansewinkel Groep is zowel afvaldienstverlener als duurzame grondstoffen- en energieleverancier. Met haar bedrijven Van Gansewinkel, Coolrec, Maltha en AVR is zij actief in de gehele afvalketen. Ze heeft een top 5-positie in Europa; ruim 6.000 medewerkers realiseren een jaarmzet van 1,2 miljard euro.

→ Met een beetje geluk is er vandaag een wagen van de afvalinzameling te bekijken (niet met zekerheid). Een kopje koffie staat voor u klaar.

www.vangansewinkel.eu

Fietsend even stilstaan...

Duurzame toekomst

“Er is geen andere toekomst dan een duurzame toekomst. Door de huidige manier van consumeren en produceren zitten we met 6,5 miljard mensen op een koers die uiteindelijk het leven zelf aantast. Tijdens het industriële tijdperk hebben we geleefd uit onze voorraden: olie, bos, water, vruchtbare grond. Cruciale bronnen van het leven zelf putten we systematisch uit. Met dijken verhogen of biobrandstof door benzine mengen zijn we er niet. Wie zich werkelijk verdiept in wat er aan de hand is, ziet dat we het daarmee niet redden. We moeten een nieuwe manier van produceren en consumeren ontwikkelen, een nieuwe levenscultuur die zich duurzaam verhoudt met het draagvermogen van de aarde. Alle technologie die we nodig hebben voor duurzame energie, is er al. Alleen kan die nog niet concurreren met de oude energievoorziening gebaseerd op fossiele brandstoffen.”

Herman Wijffels in
Internationale Samenwerking, mei 09.

- Volg de route via knooppunten 48, 47, 40 en 15 naar knooppunt 14. Tussen de knooppunten 15 en 14 bevindt zich de *Vijvertuin van Ada Hofman*.

Botanische Vijvertuin Ada Hofman – Westeindigerdijk 3, Loozen.

Ada Hofman (1946) was als kind al erg geïnteresseerd in de natuur, speciaal in alles dat in en om het water te vinden was. Ze verzamelde wilde planten en zette die in haar eigen tuintje, waarmee ze veel kennis opdeed. Daarnaast vroeg ze zich af waarom het water in de ene sloot helder was en in de andere sloot niet. Door te observeren en te experimenteren

lees verder →

(vervolg)

kwam ze erachter dat de onderwaterplanten het water helder hielden. Later kwam in haar eigen tuin een vijver en ze ging door met experimenteren. Het water werd glashelder gehouden met planten. Zij wilde dolgraag in de praktijk laten zien dat haar zienswijze betreffende vijvers de juiste was. In 1987 creëerde zij daarom haar vijvertuin in Loozen, met maar liefst 30 kleinere tuinen en ruim 50 vijvers. In 1988 werd de tuin opengesteld voor bezoekers. Intussen is haar vijvertuin uitgegroeid tot één van de mooiste tuinen van ons land en is de vijvertuin uniek in de gehele wereld. Zoveel heldere vijvers vindt men nergens. De bezoekers krijgen voorlichting d.m.v. een video zodat ze zelf ook helder water in hun vijver krijgen zonder gebruik van chemische middelen. Zeer veel tuin- en vijverliefhebbers komen hier een bezoek brengen en de reacties zijn bijzonder positief.

Per 1 januari 2008 is de Botanische Vijvertuin overgegaan in handen van dochter Natalie Hofman. Haar passie voor uilen en reptielen zal vanaf dit jaar ook een plaats krijgen in de Vijvertuin.

openingstijden 2009 (1 apr. tot 1 nov.):
dinsdag t/m zondag van 10.00 - 17.00 uur.
toegang: volwassenen € 8,50 ;
kinderen 4-12 jr. € 4,25 ; kinderen tot 4 jr. gratis.

Gebruikers van elektrische fietsen/scootmobielen en andere elektra gebruikende hulpmiddelen wordt de mogelijkheid geboden om (kosteloos) gebruik te maken van het dubbele oplaadpunt!

www.adahofman.com

Fietsend even stilstaan...

Oorlog in de Hollandse natuur

Exotische planten en dieren vormen langzamerhand een serieus probleem in de Nederlandse natuur. Het betreft ontsnapte of gedumpte dieren die voor de kweek (bijv. de rode Amerikaanse rivierkreeft) of als huisdier (bijv. de Pallas eekhoorn) hierheen gehaald zijn, of 'verstekelingen' aan boord van schepen (bijv. de Aziatische tijgermug, die knokkelkoorts veroorzaakt). Als ze hier kunnen wortelen is er vaak geen houden meer aan door gebrek aan natuurlijke vijanden. Ze verdrijven de oorspronkelijke soorten, waardoor er, als er niets aan gedaan wordt, een "McDonald's natuur" ontstaat die wereldwijd hetzelfde is. Ook vormt het schade aan economie en volksgezondheid.

De Stentor, 23-05-09.

- Vervolg de route naar knooppunt 14.

In voor een bezoekje aan de Loozense Linie?

ja	nee	
<ul style="list-style-type: none">• Bij knooppunt 14 linksaf (i.p.v. rechts): Schooldijk.• Weg volgen tot het eind (kanaal en spoor over): Hardenbergerweg.• Linksaf slaan.• De Loozense Linie bevindt zich ongeveer 1 km verderop rechts, naast de Zwieseborg.• Fiets terug naar de Schooldijk, richting knooppunt 14.	Route 5 km afsnijden?	
	ja	nee
	<ul style="list-style-type: none">• Bij knooppunt 14 linksaf (i.p.v. rechts): Schooldijk.• Na ± 300 m rechtsaf: Burgerkamp.• Op de driesprong links aanhouden (= rechtdoor): Kerkenkastweg.• Even verderop, parallel aan het kanaal doorfietsen tot brug in Gramsbergen.• Linksaf slaan (kanaal over) richting knooppunt 13. <i>Let op: vóór knooppunt 13 is de Mommetiete gelegen.</i>	<ul style="list-style-type: none">• Fiets na knooppunt 14 verder via nummers 26 en 24 richting knooppunt 13. <i>Let op: vóór knooppunt 13 is de Mommetiete gelegen.</i>
Route 5 km afsnijden?		
ja	nee	
Na ± 600 m linksaf: Burgerkamp.	☒	

De Loozensche Linie - Hardenbergerweg 23, Loozen.

Bij de Loozensche Linie in Loozen wordt meer ruimte voor water gecreëerd door een oude meander (oude rivierarm) uit te graven en te koppelen aan de Vecht. Ook wordt een deel van de grond langs de Vecht afgegraven om als waterbuffer dienst te laten doen in tijden van regenval.

De bedoeling is hiermee in tijden van hevige regenval al het water in de rivier kwijt te kunnen en de wateroverlast in stedelijke gebieden te voorkomen; een voorbeeld van modern regionaal waterbeheer.

Modern regionaal waterbeheer kan ten dele met oude, nog altijd in het landschap aanwezige, technieken en systemen worden gerealiseerd. In ons land staan her en der oude, maar cultuurhistorisch waardevolle objecten en systemen. Denk bijvoorbeeld aan verdedigingswerken langs het water, inmiddels gedempte wijken, oude meanderlopen langs de rivieren, molens en in onbruik geraakte gemalen.

Naast het streven van het waterschap zijn er op het terrein bij de Loozensche Linie een aantal andere ontwikkelingen. Zo is er een natuurgebiedsplan opgesteld, waarin is opgenomen dat de schans wordt hersteld en gelijktijdig de natuurwaarden worden ontwikkeld. Daarnaast wordt een zorgboerderij, de Zwieseborg genaamd, ingericht. Ook is het de bedoeling het gebied, buiten het broedseizoen om, zichtbaarder en aantrekkelijker te maken voor recreanten en passanten.

<http://www.veltenvecht.nl/projecten>

Fietsend even stilstaan...

Klimaatverandering en conflict

Natuur en milieu horen tot de vaak verwaarloosde terreinen van oorzaken voor geweld en conflict. Maar tal van historische oorlogen werden mede veroorzaakt door de strijd om grondstoffen of vruchtbare landbouwgrond, of waren het gevolg van vluchtelingenstromen na natuurrampen, perioden van droogte of overstroming. Klimaatverandering, als hedendaags verschijnsel, valt ook in die categorie. Klimaatwetenschappers houden ons allerlei ernstige consequenties voor; zeespiegelstijgingen zullen groepen mensen uit kuststreken verdrijven, droogtes en overstromingen zullen volksverhuizingen op gang brengen die in dicht bevolkte delen van de aarde onvermijdelijk tot hevige conflicten leiden. Er is bovendien sprake van allerlei onberekenbare gevolgen met al even onafzienbare risico's op onvrede en strijd.

Kerkinformatie, juli/aug. 09.

N.a.v. de Vredesweek van 19-27 sept. 2009,

met als motto: "Naar een nieuw klimaat van vrede".

- Ruim vóór knooppunt 13, net over het kanaal, ligt rechts de Mommeriete.

Mommeriete Brouwerij - Oostermaat 66, Gramsbergen

Gert en Carina Kelder uit Gramsbergen brouwen al jaren hun eigen bier, gewoon thuis, en met veel plezier. Geïnspireerd door de schitterende speciale bieren van hoge gisting van onze Belgische zuiderburen werd een behoorlijk aantal jaren geëxperimenteerd met recepturen, gisten en ingrediënten.

In 2003 werd o.a. speciaal voor de feestweek van de stad Gramsbergen een Feestbier gebrouwen, dat voorbijgangers gratis mochten proeven. Met gebruikmaking van alle reacties die op de verschillende typen "huisbrouw" bier werden gegeven, is de uiteindelijke receptuur vastgesteld voor de vijf hoofdbieren, die door de brouwerij worden gemaakt. Alle bieren zijn ambachtelijk gebrouwen, ongefilterd en ongepasteuriseerd. Vanaf 2004 is Brouwerij Mommeriete officieel bier gaan brouwen en verkopen.

De brouwerij-installatie is een echte Kaspar Schulz, de Rolls Royce onder de brouwinstallaties.

Naast verkoop kunt u ook terecht voor rondleidingen, bierproeverij avonden en workshops bierbrouwen (op afspraak). Ook vandaag is er (tot ± 20.00 uur) gelegenheid op het terras te zitten en een blik in de brouwerij te werpen.

openingstijden: dagelijks vanaf 10.00 uur.

www.mommeriete.nl

Vervolg de route in de richting van knooppunt 13.

- Na knooppunt 13 de route via nummer 12 vervolgen naar knooppunt 11. Hier is de *biogasinstallatie* gevestigd.

Bieleveld Bio-energie BV: biogasinstallatie – Slagenweg 5, Anerveen.

Bieleveld Bio-energie BV realiseert en exploiteert biomassa-vergistinginstallaties voor de opwekking van groene stroom. Energieopwekking uit biomassa is CO₂-neutraal en daarmee goed voor het milieu.

Bij de winning en toepassing van duurzame energie gaat het erom een evenwicht te vinden tussen economische, sociale en ecologische belangen. Niet alleen nu, maar ook in de toekomst. Uiteindelijke doelstelling van de toepassing van duurzame energie is ervoor te zorgen dat we zuiniger en efficiënter met onze aarde omgaan en te kiezen voor onuitputtelijke bronnen.

In de vergistingsinstallatie in Anerveen worden restproducten, afval, geiten-, varkens- en kippenmest uit de omgeving vergist. Daartoe wordt het 100 dagen geroerd en verwarmd op 40°C. Na de vergisting blijft er meststof over (digistaat) voor op het akkerbouwland en voor biogas. Biogas wordt verbrand in motoren, waarmee groene stroom (natuurstroom) wordt opgewekt. Centrales die op fossiele brandstoffen draaien hoeven daarvoor minder te produceren. De installatie in Anerveen verwerkt 25.000 ton biomassa per jaar en levert een vermogen van 2 MW. Dit is voldoende voor zo'n 5.000 woningen of 10.000 mensen.

Momenteel wordt door Bieleveld Bio-energie BV ook een bio-ethanol fabriek gerealiseerd op bedrijventerrein Broeklanden in Hardenberg. Als eerste fabriek in Europa wordt hier biomassa-afval omgezet in brandstof en wordt de vrijgekomen CO₂ afgevangen en hergebruikt in het proces.

www.bieleveld.com

Fietsend even stilstaan...

Hoeveel is 2 megaWatt?

Martijn fietst 1 uur lang met een snelheid van 16 km/h. Hij weegt 75 kg en gebruikt daarom $75 \times 4 = 300$ kcal, wat gelijk is aan $300 \times 1,163 = 349$ Watt.

De vergistingsinstallatie levert continu 2 MW (megaWatt), d.w.z. 2 miljoen Watt. Hiervoor zou Martijn ruim 34 weken dag en nacht moeten fietsen. Daarmee zou hij deze fietstocht 1528 keer gefietst hebben.

www.voedingcentrum.nl / www.convertworld.com

- Fiets na knooppunt 11 via nummer 73 richting knooppunt 92.

Route ruim 10 km afsnijden?

ja	nee	
<ul style="list-style-type: none"> • Ga op de Posthoornweg rechtdoor (i.p.v. rechtsaf de Oosterslagenweg op). • Blijf parallel aan het kanaal fietsen: <i>IJshoeve Bosman</i> bevindt zich op nr. 38. • Weg volgen tot in Slagharen. • Op de kruising linksaf: Zwarte Dijk. • Fiets door tot knooppunt nummer 39. 	In voor een bezoekje aan <i>IJshoeve Bosman</i> ?	
	ja	nee
	<ul style="list-style-type: none"> • Ga op de Posthoornweg rechtdoor (i.p.v. rechtsaf de Oosterslagenweg op). • <i>IJshoeve Bosman</i> bevindt zich op nr. 38. • Fiets terug en sla linksaf de Oosterslagenweg op. 	<ul style="list-style-type: none"> • Fiets via nummers 92, 83 en 38 naar nummer 39.

IJshoeve Bosman - Posthoornweg 38, De Krim.

IJshoeve Bosman is een melkvee- en paardenhouderijbedrijf, waar van dagverse melk op ambachtelijke wijze boerderij-ijs bereid wordt met puur natuurlijke ingrediënten.

Op het terras kunt u onder het genot van een coupe ijs ontspannend genieten van de schitterende natuur, de rust en de gemoedelijke gastvrijheid van het platteland. Ook kunt u kiezen voor koffie/thee met eigen gebakken koek, een glas melk/karnemelk of sap. Voor de kinderen is er een eenvoudige speelgelegenheid. In het winkeltje waar eigengemaakt ijs, advocaat, boer'njongs, boer'nwichter en boer'nhuwelijk worden verkocht, vindt u ook andere streekproducten zoals kaas, jam, mosterd, honing, wijn, bier, droge worst, meel, broodbakmixen en originele cadeaus met een knipoog naar het boerenleven.

Middels een routeboekje kunt u kennismaken met de dieren van het bedrijf. Vervolgens kunt u op DVD zien hoe het ijs wordt gemaakt en natuurlijk hoort daar het ijsproeven bij. Kinderen kunnen het diploma 'opperstalmeester' halen als ze de vragen en opdrachten goed hebben gemaakt.

openingstijden: dinsdag t/m zaterdag van 13.00 – 17.00 uur (Pasen t/m 15 oktober).
Buiten het seizoen aangepaste openingstijden (zie website).

www.ijshoevebosman.nl

Fietsend even stilstaan...

Duurzame stofjes

Voor één T-shirt is 250 gram katoen en 125 gram gif nodig. Een kwart van alle pesticiden in de wereld wordt gebruikt bij de productie van katoen. Het gif maakt de boeren ziek en vergiftigt hun drinkwater.

Voordat katoen in de 18e eeuw de meest gebruikte kledingvezel werd, werden vooral hennep, vlas (linnen), en brandnetel ingezet om kleding mee te maken. Deze 'oude' stoffen winnen de laatste jaren weer aan belangstelling. Ramie, bamboe en soja zijn voor Europeanen nieuwe grondstoffen.

Volkscrantbanen, dec. 07.

- In voor een bezoekje aan de Wildkamp?

ja

- Ga even voorbij knooppunt 39, aan de rand van Lutten, rechtsaf: Dedemsvaartseweg-Zuid.
- De Wildkamp ligt net voorbij het viaduct (kruising met de Jachthuisweg) aan de linkerzijde.
- Fiets terug naar knooppunt 39.

nee

- Lees verder onder het informatieblok over de Wildkamp. (volgende blz.)

Wildkamp - Dedemsvaartseweg-Zuid 59, Lutten.

De basis voor Wildkamp werd gelegd in 1972 door oprichter Jan de Wilde.

Op 50-jarige leeftijd begon hij met het opkopen van restpartijen kunststofbuizen voor riolering, bronfilters, enzovoorts; producten die hij tegen concurrerende prijzen afzette in de agrarische markt. Van de afvalstukken maakte hij vogelnestkastjes die hij ook met veel succes verkocht.

De ontwikkelingen gingen snel en Wildkamp bloeide uit tot een professionele, technische groothandel met een uitgebreid assortiment en diverse filialen in het land. Voor veel klanten is Wildkamp een probleemoplosser. Een standaardproduct dat niet volstaat wordt aangepast tot een nieuw product dat elders in Nederland niet te krijgen is. Nog steeds zijn deze unieke producten vaak vervaardigd uit restmateriaal, en daardoor milieuvriendelijk.

openingstijden: maandag t/m vrijdag 7.30 – 17.30 uur, zaterdag 8.30 – 15.00 uur.

→ Vandaag wordt er van 10.00 – 12.00 uur en van 13.00 – 15.00 uur een doorlopende presentatie gehouden onder het genot van een kopje koffie/thee. Bij genoeg animo worden er groepsgewijs rondleidingen gegeven.

www.wildkamp.nl

- Fiets vanaf knooppunt 39 via nummers 30 en 19 richting knooppunt 33.

In voor een bezoekje aan het centrum van Hardenberg?

ja	nee
<ul style="list-style-type: none"> • Steek tussen knooppunt 19 en 33 de Vecht over via de Amalia-fietsbrug. • De Voorvegter bevindt zich rechts voor u. Fiets voor de overige onderstaande adressen recht door, voorbij de Voorvegter en de parkeergarage, het centrum in. • Verlaat het centrum via één van de bruggen over de Vecht. • Ga in alle gevallen zo snel mogelijk linksaf, in de richting van knooppunt (33 en) 32, eindpunt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Fiets via knooppunt 33 naar nummer 32, eindpunt.

Fietzend even stilstaan...

Voedsel feiten

Van het broeikas effect dat door Nederland veroorzaakt wordt, is 30% terug te voeren op ons voedselpatroon. De productieketen van voedingsmiddelen vergt veel energie, bijvoorbeeld voor groei/productie, oogst, verwerking, verpakking, transport en bereiding.

Met elkaar gooien we per jaar voor zo'n 2,4 miljard euro aan eten in de vuilnisbak; per huishouden 36 kg zuivelproducten, 41 eieren, 17 kg brood, 13 kg fruit en 16 kg groenten.

In de horeca en voedingsindustrie (landbouw, fabrieken en supermarkten) wordt voor bijna een zelfde bedrag aan voedsel weggegooid.

Van al het voedsel dat wereldwijd geproduceerd wordt, gaat de helft de vuilnisbak in.

De in Italië weggegooid hoeveelheid eten kan een einde maken aan de honger in Ethiopië.

Intermediar, aug. 06

Trouw, 10-03-09, 02-04-09, 22-04-09.

Gemeente Hardenberg

(vandaag in Theater de Voorvegter)

De gemeente Hardenberg wil bewuste en duurzame keuzes maken, want zoals overal zijn er ook binnen de gemeente Hardenberg volop duurzame kansen. De gemeente heeft duurzaamheid hoog op de agenda staan. De gemeente heeft ambitieuze doelstellingen die duidelijk, controleerbaar en haalbaar zijn. Dat noemen we realistisch ambitieus. De gemeente Hardenberg wil in 2012 voldoen aan de Kyoto-doelstelling: de CO₂-uitstoot is in 2012 met 6% verminderd ten opzichte van 1990. Het uiteindelijke doel is een energieneutrale gemeente waarin evenveel schone en duurzame energie wordt opgewekt als er wordt gebruikt, dus een netto energiegebruik van nul.

Er zijn dit kader verschillende projecten gaande, waaronder "Bewust duurzaam thuis", die voor particuliere woningeigenaren tips en adviezen biedt, maar ook maatwerkadvies om energie te besparen en tegelijkertijd het leefklimaat van de woning te verbeteren. De energiebesparende maatregelen verdienen zichzelf ruimschoots terug door de lagere energierekening.

→ Het energieservicepunt Bewust Duurzaam Thuis houdt vandaag van 13.00 – 21.00 uur een informatiemarkt in Theater de Voorvegter. Bewust Duurzaam Thuis heeft een uitgebreid netwerk van bouwbedrijven, installateurs, isolatiebedrijven of klusbedrijven die zorgen voor een snelle en duurzame uitvoering van de energie maatregelen, vaak tegen een aantrekkelijke prijs. Een groot deel van deze bedrijven is aanwezig op de informatiemarkt met producten en/of diensten.

Binnen Duurzaam Hardenberg geeft de gemeente zelf het goede voorbeeld met een aantal gemeentelijke projecten op het gebied van duurzaamheid. Aansprekende voorbeelden hierbij zijn de bouw van het nieuwe gemeentehuis en de nieuwe gemeentewerf. Beide bouwprojecten zijn bij oplevering het meest duurzaam van Nederland.

- www.bewustduurzaamthuis.nl
- www.hardenberg.nl > projecten > Duurzaam Hardenberg

Wereldwinkel - Burgemeester Bramerstraat 51, Hardenberg.

40 Jaar geleden ging de eerste Wereldwinkel ter wereld open in Breukelen. Intussen zijn er bijna 400 Wereldwinkels! 12.500 vrijwilligers zetten zich dagelijks in voor fairtrade en verkopen prachtige cadeauartikelen.

Wereldwinkels en Fair Trade Shops verkopen niet zomaar cadeaus. Elk product uit het assortiment is met zorg en volgens fairtrade criteria ingekocht. Ondernemers in ontwikkelingslanden krijgen op deze manier de kans deel te nemen aan internationale handel, hun organisatie te professionaliseren en hun levensstandaard te verbeteren. De bijna 400 Wereldwinkels en Fair Trade Shops maken hiermee duidelijk dat het in de wereld ook anders kan. Dat armoede wél bestreden kan worden. De Wereldwinkel is van betekenis te noemen in armoedebestrijding in ontwikkelingslanden. Koop je een cadeau in één van deze winkels, dan draag je daaraan bij.

Ook het milieu speelt een rol. Via fairtrade proberen de Wereldwinkels om handel te drijven met een minimale impact op het milieu en een maximale impact op armoedeverlichting en duurzame ontwikkeling. Zo is er veel aandacht voor milieuvriendelijke productietechnieken en – grondstoffen en vind je in de Wereldwinkel een ruim assortiment artikelen van gerecyclede materialen.

Wereldwinkel Hardenberg verkoopt o.a. voeding met het Max Havelaar-keurmerk, aardewerk, kunstnijverheidsartikelen, wierook, papierwaren en ansichtkaarten, sieraden, sjaals en tafelkleden.

openingstijden: dagelijks van 9.00 – 18.00 uur,
donderdag tot 21.00 uur, zaterdag tot 17.00 uur,
zondag gesloten.
→ Voor alle deelnemers die de Wereldwinkel bezoeken ligt er vandaag een versnapering klaar!

www.wereldwinkels.nl

Fietsend even stilstaan...

Koffie en chocolade

Het is bijna ongelooflijk te beseffen, maar door de productie van twee lekkernijen, koffie en chocolade, hebben miljoenen mensen in bijna alle landen rond de evenaar brood op de plank. Hierdoor kunnen kinderen naar school en gaat de economie en welvaart van deze landen vooruit.

Of dit ook echt gebeurt, is sterk afhankelijk van de uitbater van de plantages van de koffie- of cacao bonen. Door de sterke concurrentie worden de bonen goedkoper, en blijft er minder geld over voor de mensen die deze plukken. Gelukkig zijn er initiatieven als Original Beans, UTZ Certified en Progreso.

Koop je koffie of chocola die onder dit soort labels geproduceerd worden, dan geniet je van een kwaliteitsproduct en help je o.a. het inkomen van koffie- en cacao boeren te handhaven/verbeteren, bossen te beschermen, en kennisdeling en professionalisering te stimuleren.

De Betere Wereld, mei/juni 09.

**Streekproducten
Winkel**

DE BAANDER

**Streekproductenwinkel
De Baander**
Krommesteeg, Hardenberg.

De historische stadsboerderij aan de Kromme Steeg is sinds juli 2006 nieuw leven ingeblazen. Een aantal producenten uit Hardenberg en omgeving bundelden hun ideeën, kennis en producten in streekproductenwinkel De Baander, waar zij hun producten gezamenlijk vermarkten.

U vindt er o.a. verschillende soorten honing, kaas, meelproducten, vruchten, rundvlees, mosterd, jam en sauzen, aardappels, noten, Oud-Hollandse snoep, en kaarsen. Ook bier van de *Mommeriete*, ijs van *Ishoeve Bosman*, en wijn van de *Reestlandhoeve* wordt hier verkocht. Daarnaast zijn er tal van dingen te verkrijgen waarmee u een leuk pakket kunt samenstellen zoals theedoeken, kopjes, manden, zakdoeken, borden, naambordjes, eierdopjes enz. Welkom!

openingstijden: dagelijks van 9.30 – 18.00 uur,
dinsdag v.a. 13.00 uur, donderdag tot 20.00 uur, zaterdag tot 17.00 uur, zondag gesloten.
Ingang aan de Kromme Steeg = achterzijde Voorstraat.

→ Voor alle deelnemers die vandaag iets kopen bij De Baander, geldt een korting van 10%!

www.streekproductendebaander.nl

Biokruid - Middenpad 5, Hardenberg.

Biokruid is een gezellig klein soort supermarktje met een breed assortiment aan biologische producten. Het assortiment bestaat uit: vlees, zuivel, groenten en fruit, koekjes, granen en melen, zeep en wasmiddelen, cosmetica en nog veel meer. Ook voor veel dieetproducten (glutenvrij, koemelkvrij, etc.) kunt u er terecht.

Verse groenten en fruit worden los verkocht, maar u kunt ook gebruik maken van het Odin groente- en fruitabonnement, waarmee er elke week een tas met groenten en/of fruit voor u klaar staat (zie: www.odin.nl).

Biologische voeding staat meer dan ooit in de belangstelling. Als gevolg van bijvoorbeeld de varkenspest, BSE, MKZ de vogelpest, schandalen met genetisch gemanipuleerd voedsel etc. kiezen mensen steeds vaker voor biologisch verantwoorde producten. Dit zijn producten die voortkomen uit de biologische land- en tuinbouw en o.a. aan de volgende criteria voldoen:

- organische bemesting i.p.v. kunstmest
 - onkruidbestrijding zonder chemicaliën
 - ruime aandacht voor dierenwelzijn
 - geen, of milieuvriendelijke, verpakking.
- Welkom bij Biokruid!

openingstijden:

woensdag en vrijdag 9.00 – 18.00 uur,
donderdag en zaterdag 9.00 – 17.00 uur,
maandag en dinsdag gesloten.

→ Deelnemers die vandaag een bezoekje brengen aan Biokruid, wacht iets lekkers!

www.biokruid.nl

Fietsend even stilstaan...

Vast in voedingspatronen

Waarom bestaat een kindermenu bijna altijd uit frietjes en een kroket? Waarom eigenlijk geen pastasalade met kerstomaatjes? Waarom hebben we geleerd dat we iedere dag melk moeten drinken? Waarom “missen” we iets als we geen vlees eten? Waarom wordt ons door de reclame wijs gemaakt dat voedsel eigenlijk negatief is? Dat je er alleen maar dik van wordt? Of dat het te zout is, te vet, te dit of te dat? Waarom weten we wel dat je geraniums goede mest moet geven, boordevol positieve voedingsstoffen om ze te laten groeien en bloeien? Maar staan we nauwelijks stil bij wat we zelf voor positieve bouwstoffen naar binnen krijgen voor een ijzersterk gestel?

www.healthypeople.nl

Stichting Voedselbank Noordoost Overijssel, Steunpunt Hardenberg – De Opgang

De Voedselbank noordoost Overijssel bestaat sinds november 2007 en wil voorkomen dat mensen, die in financiële problemen verkeren, steeds verder in de problemen komen. Dit doen wij door producten, die anders weggegooid zouden worden, in te zamelen bij de producenten en winkeliers. Deze producten zijn volledig goed, maar kunnen om diverse redenen niet meer verkocht worden, bijvoorbeeld:

- het product gaat uit het assortiment
- er is teveel voorraad
- de houdbaarheidsdatum komt in zicht
- er mankeer iets aan de verpakking.

Deze producten zouden normaal gesproken vernietigd worden. Op deze manier voorkomen we onnodig verspillen van voedsel. Veel van onze producten komen van plaatselijke winkeliers, aangevuld met goederen die overtollig zijn bij overige voedselbanken. Momenteel gaan er elke twee weken zo'n tachtig pakketten de deur uit.

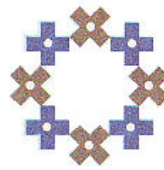
<http://www.voedselbank-hardenberg.nl/>

(De stichting verzorgt vandaag geen presentatie).

Stichting 2015 – Postbus 271, Hardenberg

Hardenberg heeft zich in 2007 aangemeld als eerste Millenniumgemeente van Overijssel. Hiermee wil Hardenberg benadrukken dat zij zich inspant bij de verwezenlijking van de Millenniumdoelen, die in 2000 door de Verenigde Naties zijn vastgesteld.

Om de Hardenberger bevolking actief te betrekken bij deze doelstellingen is de Stichting 2015 opgericht. De stichting brengt de Millenniumdoelen onder de aandacht en ondersteunt projecten die honger en armoede uitbannen of de toegang tot schoon drinkwater, gezondheidszorg en onderwijs bevorderen. In 2008 was Hardenberg Millenniumgemeente van het jaar!

In 2007/2008 heeft de Stichting 2015 bijgedragen aan een waterproject in Niger, waarmee 40.000 mensen toegang gekregen hebben tot schoon drinkwater!
In 2009 staat een waterproject in Nepal centraal.

e-mail: stichting2015@planet.nl
(De stichting verzorgt vandaag geen presentatie).

Op naar een duurzame samenleving!

Hiermee bent u aan het einde gekomen van de fietstocht "Duurzaam Hardenberg". U heeft kunnen zien hoeveel er al wordt bijgedragen aan een duurzame samenleving. En als u heeft 'stilgestaan' bij de feiten en wetenswaardigheden m.b.t. duurzaamheid, heeft u ook gezien dat duurzaamheid veel meer omvat dan energiebesparing, waar veel mensen als eerste aan denken. Duurzaamheid wordt vaak verwoord als 'welvaart die niet ten koste gaat van natuur/milieu en mensen', ofwel evenwicht tussen *people*, *planet* en *profit*. U heeft hopelijk gezien waarom een duurzame samenleving in ieders belang is.

Wij allen, u, jij en ik, kunnen een bijdrage leveren aan een duurzame samenleving door bewuster te consumeren! Daarvoor zijn veel meer mogelijkheden dan de adressen die in deze tocht zijn opgenomen.* Zo ligt er in de gemeente Hardenberg ook een heuse biologische wijngaard: Wijngoed "De Reestlandhoeve" in Balkbrug. Elke zaterdagmiddag van 13.00-17.00 uur geopend om wijn te kopen en te proeven. En voor wie graag 'es wil helpen druiven plukken: ook dat kan. Gewoon even bellen. www.reestlandhoeve.nl

Streekproducten dragen bij aan een duurzame samenleving vanwege de korte transportlijnen. Denk daarnaast bijvoorbeeld aan de verantwoorde producten die vrijwel alle supermarkten inmiddels aanbieden, of de energie-zuinige apparatuur bij de witgoedhandelaars. En als uw stofzuiger het begeeft, denkt u dan ook eens aan reparatie; het Onderdelenhuis verkoopt meer losse onderdelen dan je zou denken. En wat dacht u van de Kringloopwinkel!
Meer en meer kledingzaken (waaronder C&A en Vögele) hebben, of krijgen, biologisch katoen in hun assortiment. De Hema verkoopt bepaalde producten onder de naam "Return to Sender", een project van Katja Schuurman waarin de makers van het product (uit o.a. China, Cambodja en Brazilië) eerlijk betaald krijgen en de winst naar educatieve projecten gaat.

Voor alles geldt: wanneer er vraag is, volgt het aanbod vanzelf. Vraag in de winkel dus naar maatschappelijk verantwoorde producten. Als iedereen zo nu en dan eens biologisch of fair trade koopt, krijgt deze markt een kans zich verder te ontwikkelen!

* Alle ondernemers/organisaties zijn benaderd op initiatief van *Trip-educatie*.

Route naar Arriën (bij Ommen)

Liefhebbers voor een bezoek aan Melkveebedrijf H. de Lange volgen vanaf knooppunt 32 de volgende nummers: 31 – 61 – 62 – 59 – 58 – 57 – 56 – 54 – 52.

Het melkveebedrijf ligt vlakbij knooppunt 52.

Vechtenaer: Melkveebedrijf H. de Lange – Arriërflierweg 8a, Arriën.

Vechtenaer is dé specialist in biologische zuivel, met een breed assortiment aan lekkere en biologisch verantwoorde zuivel.

Biologische zuivel kenmerkt zich doordat de oorsprong van melk anders is dan bij reguliere zuivel. Zo maken de veehouders gebruik van biologisch geteeld veevoer, wordt er gebruik gemaakt van biologische bemesting en worden er hoge eisen gesteld aan het welzijn van de koeien. Dit is dan ook duidelijk terug te vinden in de hoeveelheid stalruimte en de grootte van het weiland t.o.v. het aantal dieren. Kortom bij biologische melkveehouderij staat de samenhang tussen plant, mens, dier en omgeving (milieu) centraal. Deze kwaliteit wordt gewaarborgd door het Eko-logo.

Eén van de levenanciers van Vechtenaer is Henk de Lange.

Zijn melkveebedrijf is sinds 2004 biologisch en telt 130 melkkoeien. De koeien kunnen dag en nacht naar buiten en worden op eigen initiatief gemolken door een melkrobot.

Vanaf 1 oktober zal de melk van dit bedrijf exclusief voor La Place verpakt worden.

→ Vandaag is er gelegenheid een kijkje te nemen op het melkveebedrijf van Henk de Lange, [mits vooraf aangemeld.](#)

www.vechtenaer.nl

Vechtenaer
BIOLOGISCHE ZUIVEL

Fiets terug via dezelfde nummers (of desgewenst via een andere route).

Om ook de eigenlijke route te fietsen: volg na knooppunt 57 nummer 66, 65 tot nummer 69.

De RWZI ligt een klein stukje richting knooppunt 46, de route gaat verder in de richting van nummer 45.

Deze fietstocht is een initiatief van:

trip-educatie
partner in duurzaamheid

www.trip-educatie.nl

naam: adres:

Enquête

Deze fietstocht is een initiatief van *Trip-educatie*.

Trip-educatie ontwikkelt educatieve producten en activiteiten ter bevordering van een duurzame levensstijl. Zij is benieuwd naar hoe u deze fietstocht ervaren heeft en zou het daarom erg op prijs stellen wanneer u deze enquête invult en binnen een week, uiterlijk 16 september, inlevert bij De Koppel.

Via de website van *Trip-educatie* is het enquêteformulier ook te downloaden en per mail te verzenden.

→ Met een volledig ingevuld enquêteformulier maakt u kans op een aardige, uiteraard maatschappelijk verantwoorde, attentie!

Geef u voor onderstaande vragen a.u.b. aan welk(e) antwoord(en) voor u van toepassing is/zijn.

- Hoe bent u op de hoogte gebracht van deze fietstocht?
 - website Dag van de Duurzaamheid
 - website Vechtdal Overijssel/VVV
 - middels affiche/flyer bij:
 - anders, nl.
- Welk deel van de route heeft u gefietst?
 - de hele route (60 km)
 - de verkorte versie (45 km)
 - Hardenberg - Arriën
 - een kleinere ronde, nl.

(geef u a.u.b. plaatsen of knooppunten op)
- Waar bent u gestart/geëindigd?

Hieronder staan de ondernemers/organisaties vermeld die in de route zijn opgenomen.

4. Geef u a.u.b. aan welke adressen u bezocht heeft en wat u ervan vond.

	leuk	verrassend	informatief	leerzaam	anders, nl:
☐ De Koppel, Hardenberg	☐	☐	☐	☐
☐ RWZI Hardenberg, Bergentheim	☐	☐	☐	☐
☐ Van Gansewinkel/Ophof, Bergentheim	☐	☐	☐	☐
☐ Vijvertuin Ada Hofman, Loozen	☐	☐	☐	☐
☐ De Loozensche Linie, Loozen	☐	☐	☐	☐
☐ Mommeriete Brouwerij, Gramsbergen	☐	☐	☐	☐
☐ IJshoeve Bosman, De Krim	☐	☐	☐	☐
☐ Wildkamp, Lutten	☐	☐	☐	☐
☐ Gem. Hardenberg: "Bewust Duurzaam Thuis"	☐	☐	☐	☐
☐ Wereldwinkel, Hardenberg	☐	☐	☐	☐
☐ De Baander, Hardenberg	☐	☐	☐	☐
☐ Biokruid, Hardenberg	☐	☐	☐	☐
☐ Melkveebedrijf H. de Lange, Arriën	☐	☐	☐	☐

Hieronder staat een aantal uitspraken. Geef u a.u.b. aan in hoeverre u het hiermee eens bent.

	eens	geen mening	oneens	evt. opmerkingen:
5. De routebeschrijving was duidelijk	☐	☐	☐
6. De fietstocht was leuk	☐	☐	☐
7. De fietstocht was leerzaam	☐	☐	☐
8. Het begrip 'duurzaamheid' heeft voor mij meer inhoud gekregen	☐	☐	☐

Hartelijk dank!